

Tento text pochádza z knihy prednášok *Šest základních cvičení*. Má teda pracovnú povahu. Zároveň je však z veľkej časti aj veľmi peknou filosofickou úvahou na tému jedného z cvičení. Preto ho uverejňujeme, pričom v ňom - pre celistvosť a úplnosť - ponechávame aj prvky pracovné, zmienky o ostatných cvičeniach a pod. (redakcia).

Pozitivita

Jan Dostal

Všichni asi znáte některé obrázky českých vesniček od Josefa Lady. Nejznámější jsou ty vánoční - náves ve tmě, sněží, v oknech se svítí. Ale maloval i vesničky v jiných ročních dobách. Obyčejně je na obrázcích vidět barokní kostelíček, chaloupky, sice různé, ale stavěné stejným způsobem, náves, stromy, drůbež. Všechny ty obrázky dýchají zvláštní pohodou. Když si je prohlédneme, jsme v pokušení volat: „Jak se tehdy ti lidé měli dobře!“

Samozřejmě víme, že se často neměli dobře. Prožívali také své tragédie - úmrtí, nešťastnou lásku, odvody, nemoci, dluhy, bídu. A přece měli mnohé, co v tomto století už z vesnic navždy zmizelo. Každou neděli se vesničané sešli ve svátečním oblečení v kostele, bohatí jako chudí, sedláci jako chasníci, také lidé navzájem znepřátelení, a společně se modlili, společně zpívali, společně přistupovali ke stolu Páně. A odpoledne se většina z nich znovu sešla v hospodě, na kus řeči nebo k tanci. Vesnice tvořila živý celek, organismus, který dýchal tím, že lidé ve stejné dni pracovali a v neděli spolu prožívali něco jiného než práci. Dýchal také tím, že v poledne všichni obědvali, přičemž se všude obědvalo to, co hospodyně doma nachystala. A po setmění, když byla zaopatřena drůbež a dobytek, šli všichni spát, v zimě dřív, v létě později. Protože vesnice tvořila společenství, komunitu, pociťovali ji všichni jako svůj přirozený domov, jako oporu, jako něco, co je nese. Tak tomu bylo ještě v minulém století.

Od té doby se vesnický život radikálně změnil. V týdeníku „Respekt“ vyšel nedávno delší

článek o porevolučním životě na malých českých vesnicích. Na titulním listě téhož čísla byla veliká kresba, upozorňující právě na tento článek. Kresba, která se nesnažila o nic jiného než o výstižný pohled na typickou dnešní vesnici. Protože kreslíř byl nejenom mistr svého oboru, ale dovedl také vyhmátnout, co je podstatné, vznikla kresba sice plná úsměvného humoru, ale současně - otrěsná. Zase je na obraze kostelíček, zvedající se nad obec. Nedaleko něho se ale v polích zvedá nad obec vodárnička. Vidíme tam venkovské domky, některé zachovalé, jiné s opadalou omítkou. Ale mezi tradičními domky se už vypínají i bachraté kostky dvouposchodových bytovek. Je tam pošta, škola i hospoda, před hospodou stojí prozpěvující opilec. Na většině domků jsou televizní antény. V popředí je zachycena zahrádka se záhonem zelí, prochází se tam kohout a dvě slepice, je tam pes u boudy, je tam i kočka, ale také stará koupelnová vana, lopata a krumpáč. Přímou vedle záhonu stojí auto, kolem něho rozházené náčiní, zpod auta vyčuhují nohy člověka, který je

*Podě mnou země,
jež nese mne.
Nade mnou nebe,
jež chrání mne.
Kolem mne vzduch,
jenž mi život dává.
A ve všem Bůh,
který rád mne má.*

opravuje, další osoba sleduje jeho práci. Ve vesnici je vidět i jiná auta, několik lidí zabraných do jakýchsi prací, docela vpředu, hned u plotů, fotbalové hřiště, mládež na něm právě hraje fotbal, o branku je opřena motorka, v rohu hřiště stojí tři husy, hře přihlíží maminka s kočárkem a vedle ní koza. Myslivec na kole se vrací s úlovkem z lesa. V pozadí letí nad vsí práškující letadlo.

Na celém obrázku není nic zkarikovaného, všechno se zdá milé a plné pohody. A přece výsledný dojem není veselý, ale bezútěšný. Vesnice toho druhu, jak je zachycena na obrázku, už totiž není organismus, neproudí v ní žádný společenský život. Kostelíček se tam ani nehodí. Někdejší komunita se rozpadla na jednotlivé rodiny, většina obyvatel už nemá nic společného

s polnostmi, patrně také většina jezdí do práce mimo vesnici. Co zbylo, je absurdní směsice stavebních slohů, různých zájmů, různých životních rytmů, vesměs odtržených od rytmů přírody. Občané už neznají slavnostní chvíle, ani nevinné společné radosti. Kam směřuje život takové vesnice? Je to život bez perspektivy, život, který se zvolna rozpadá, pouhé přežívání, bez smyslu, bez cíle. - To byly asi tak myšlenky, které mi nad tou kresbou táhly hlavou. V mých pocitech chyběla jakákoli naděje.

Shodou okolností se mi hned další den dostala do rukou jedna ze Steinerových přednášek. Líčí v ní, jak se nadsmyslovému pohledu jeví lidské tělo (tj. tělo fyzické a étherné), když člověk usne a když jeho astrální tělo a já dlí ve vyšším světě. Říká tam:

„Tělo dospělého člověka - nebo i dítěte od určitého věku - skýtá, díváme-li se na ně ze stanoviska spánku, vlastně ustavičně pohled na proces zániku, ničení. Sice se každou noc během spánku ty ničivé síly zase odstraňují; v noci se zase vyrovnává to, co den rozrušil, ale vždycky ještě zůstává přebytek těch sil, které rozrušují, ničí. A to, že tam vždycky zůstane přebytek ničivých sil, to má za následek, že vůbec umíráme. Ty rozdíly, které přitom zůstanou, se sčítají. Každou noc přece jenom zůstane rozdíl. Síly, které se v průběhu noci nahradí, nejsou nikdy tak velké jako ty síly, které se v denním životě spotřebovaly, takže v normálním lidském životě zůstává každý den jistý zbytek ničivých sil. A protože ten zbytek, který každý den zůstává, se připočítává k tomu ostatnímu, dochází k přirozené smrti stářím, když se ten součet zvětší natolik, že ničivé síly převládnu nad budujícími.“

Každý den se rozpadá v důsledku našeho bdělého života něco z naší nervové substance, a tento rozpad působí na celé naše tělo. Z tohoto rozpadu není úniku. Nemůžeme jinak, než žít už od dětství ve stínu smrti. Když si představíme člověka, který toto všechno jasnovidně vnímá: jak to asi na něho musí působit? Nemusí takové vědomí neodvratného zániku probouzet nejtragičtější, nejsmutnější pocity? Steiner o tom říká:

„Na tento proces postupného ničení nehledíme se smutkem. Neboť pocity, které by clo-

věk snad mohl mít za denního života tváří v tvář tomuto procesu zkázy, nemá ten, kdo přehlídí tento ničivý proces z hlediska spánku; ví totiž v tom případě, že tento ničivý proces je podmínkou vlastního duchovního vývoje člověka. Žádná bytost, která by své tělo nerozrušovala, nebořila, by nemohla myslet, by nemohla v sobě rozvíjet vnitřní duševní život. Bylo by naprosto nemožné, aby při pouhých procesech růstu, proti nimž by nestály procesy bořivé, mohla nějaká bytost rozvíjet duševní život v tom smyslu, jak člověk prožívá duševní život. V ničivých procesech, které se odehrávají v lidském organismu, vidíme tedy podmínky lidského duševního života a pociťujeme celý ten děj jako dobrodiní. Z druhé strany života pociťujeme dokonce jako něco oblažujícího tu skutečnost, že člověk může postupně rozkládat své tělo. Nejenom sám pohled se jeví z druhé strany života jinak, nýbrž také všechny pocity, všechny přístupy k takové skutečnosti jsou odlišné.“

Člověk se tedy může dívat na nezadržitelný zánik, může si být plně vědom, že tento zánik není možné ničím odvrátit, a přece, když se mu podaří se dívat na tento proces z obsáhlejšího hlediska, nejen z hlediska tělesné existence, může jej považovat za dobrodiní a může za něj dokonce cítit vděčnost. Tyto Steinerovy věty podávají tajemství toho, čemu obvykle říkáme „pozitivita“: umění dívat se na věci tak, abychom se s nimi mohli vnitřně vyrovnat. Abychom se tedy od nich nemuseli s hrůzou odvracet, abychom proti nim vnitřně neprotestovali, nezlobili se na ně, nemuseli je kritizovat, nýbrž cítili, že ve světle vyšší moudrosti i ony slouží - přes svou zdánlivou negativitu - určitým božským cílům. Všimněme si, že v případě, o němž mluvil Steiner, nešlo o snahu nevidět příslušný zánik, o přivírání očí před ním, ani o přemlouvání sama sebe, že to snad s tím zánikem nebude tak zlé, nýbrž jenom o jeho správné zasazení do celku světového řádu, o pochopení hlubšího úkolu, který má v tom případě zánik. A všimněme si také, že toto zjištění pozitivního smyslu nemusí naprosto bránit tomu, aby se například lékař snažil všemi prostředky zpomalovat rozpad tělesných tkání, aby hledal cesty, jak udržet lidské tělo co nejdéle naživu. -

Četl jsem tuto Steinerovu přednášku, a musel jsem si hned vzpomenout na svůj zážitek z kresby v časopise, na vědomí, v jakém rozkladu je organismus vesnice. I tam se něco, co bylo kdysi harmonickým celkem, něco, v čem kolotaly jednotící životní síly, dnes beznadějně rozpadá. Nemělo by smysl si to zastírat. Nemělo by smysl si namlouvat, že by se vesnice mohly znova stát společným domovem lidského společenství. Ale není i u tohoto rozpadu možné vidět širší souvislost, v tomto případě souvislost daleko přesahující rozmezí jednoho lidského života, dokonce i rozmezí dlouhé řady generací? Vývoj lidstva procházel v poatlantské době obdobím mnoha tisíciletí, kdy se lidstvo pozvolna vymaňovalo z někdejšího spojení s bytostmi božského světa a sjednocovalo se stále těsněji s fyzickým světem země. To mělo velmi pozitivní význam - člověk se na této cestě stával svobodnou bytostí. Dnes je tento úkol splněn. Nežijeme už v období, kdy by bylo třeba objevovat další a pořad další souvislosti smyslového a podsmyslového světa, nýbrž člověk může svobodným úsilím znovu objevovat svět ducha a hlubší, obsáhlejší zákony života, než jsou zákony fyzického světa. Toto postupné nové zduchovení lidstva se však nemůže opírat o nerušený poklid fyzických vymožeností, nýbrž naopak o postupný rozpad všeho, co člověku umožňovalo, aby na Zemi zdomácněl. Znovuzískání duchového domova musí jít ruku v ruce se ztrátou pocitu útulného bezpečí v pozemském prostředí. Rozpad vnějších fyzických struktur poukazuje na to, že lidstvo, ať chce nebo nechce, ať o tom něco tuší nebo ne, je už dnes na cestě k duchu. A dnes ani v budoucnu už nemůže vznikat na zemi pravé společenství, nebudou-li v něm kolotat oživující síly vyššího světa. Ryze pozemské idyly, které se mohly nakonec vyvinout jen za vnitřního přivírání očí před duchovým světem, nemohou už člověku propříště poskytovat klid a oporu. Vešli jsme do věku Apokalypsy a nezůstává, než hledat vnitřní soulad s Apokalypsou a dívat se na svět z hlediska Apokalypsy.

Tak se rozpad vesnických komunit nemusí jevit pouze jako tragédie, nýbrž i jako nutnost, vyplývající z něčeho velice pozitivního - z toho, že lidstvo se opět vrací do své duchové vlasti. Co

se může zdát neštěstím nebo úpadkem, může se zalesknout v jiném světle, dokážeme-li to vidět z většího odstupu.

Skutečnosti života se samy o sobě nedělí na pozitivní a negativní, jenom náš pohled je takto rozlišuje, podle toho, je-li spíše dalekozraký nebo krátkozraký. Proto si také náš pohled může postupně osvojovat stále větší pozitivitu.

Klasický příklad, jak je možné hledět na věci dalekozrakým pohledem a tak chápat neštěstí jako požehnání, nám podává Jan Amos Komenský. Sotvakdo prožil tolik životních tragédií a ztroskotání jako on. Ztráta ženy, dětí, veřejné spálení jeho spisů, vyhnání nejprve z bydlíšť, nakonec pak z vlasti, nepochopení jeho snah a ke konci života požár města Lešna, který mu zničil všechnen majetek včetně rukopisů, na nichž pracoval po léta a desítiletí - to všechno byly kruté zásahy osudu. Sám Komenský psal na útěku z Lešna: „My sice žijeme, co nás bylo zachráněno ze zkázy lešenské, ale životem zcela ubohým a bludným. Všichni jsme tam přišli o všechno a zachránili jen holý život. Avšak já jsem utrpěl ze všech ztrátu největší, totiž nejenom statků, ale nadto i svých rukopisů... Nyní musíme, staří i mladí, otačovat svá těla při nočním klidu na slámě, pokud ji vůbec lze dostat... Nic tedy nezůstává, ani možnost návratu.“

A přece později, z odstupu, vidí věci jinak: „Chválím znova a znova nejsvětější tvou prozřetelnost, spasiteli můj, že jsi mi nedal vlast a domov na zemi: nýbrž žes mi ji učinil jen místem vyhnanství a bloudění...“ Cítil, že stálé přetrhávání jeho svazků s pozemským světem vedlo k tomu, že byl nucen přenést těžiště svého života do oblasti ducha. A v tomto poznání se pokorně skláněl před moudrostí osudu a děkoval za svá utrpení.

Pozitivita, o kterou nám musí jít na cestě vnitřního vývoje, by neměla být snahou o zastírání tragických, škodlivých, chorobných nebo morálně scestných projevů v životě, ani snahou o jejich vnitřní natírání na růžovo. Je možné je vnímat v celé jejich tragičnosti, škodlivosti, chorobnosti, nemorálnosti, je možné - podle životních okolností - se také zasazovat o jejich odstranění nebo změnu, a přece je současně vidět z takového zorného úhlu, z něhož by bylo

lze pochopit i jejich souvislosti s obsáhlejší, pozitivní zákonitostí života, s tím, co by se dalo nazvat „Boží záměry s člověkem nebo lidstvem“. Někdo, kdo hledá spojení s vyšším světem, nemůže se spokojit hodnocením událostí jenom z běžného pozemského pohledu, musí pronikat za první dojem a hledat paprsky Boží přítomnosti i ve všem zlém, s čím se setkává. To je základní smysl úsilí o pozitivitu. –

Snažíme-li se vnikat do anthroposofických představ, můžeme si všimnout, že už to samo je školou positivity. Vezměme případ, že nám zemře někdo blízký. To je tragické, a pro anthroposofa je to stejně bolestné jako pro někoho jiného. A přece tato bolest dostává jiné, útěšnější zabarvení, když víme, že smrtí existence nekončí a že ten, kdo zemřel, nás předešel do jiného světa, kde se s ním budeme moci znova setkat, až jednou sami přejdeme přes práh.

Anthroposofie mění i náš pohled směrem k bráně narození. Uvažme například tu znepokojující skutečnost, že se rodí stále větší procento postižených dětí. Pro někoho, kdo nikdy neuvažoval o životě před narozením, je narození takového dítěte fyzickým neštěstím. Ale anthroposof to nemůže takto chápat. Myslí na to, že i v takovém dítěti žije věčná lidská individualita, která potřebuje pro svůj vývoj projít životem, v němž u ní budou převažovat jiné kvality nad intelektuální chápavostí, tak přeceňovanou v dnešní civilizaci, a že kromě toho potřebuje, aby byla obklopena hlubší láskou, než je láska, kterou vyvolává přítomnost nadaného dítěte. A tak to, co tolik lidí dnes považuje za neštěstí, se stává zvláštním druhem osudu, podněcujícím u druhých lidí rozvoj sil, které by se jinak ani nebyly rozvily. Zrození tzv. postiženého dítěte se stává přirozenou školou positivity. Nemluvě o tom, že vesničky, které byly založeny pro péči o tyto děti, se dnes staly nejnadějnějším typem nového lidského společenství. Díky těmto dětem se dnes ve všech světadílech rozvíjejí zárodky nového druhu společného života lidí. Tyto děti svým způsobem zachraňují budoucnost civilizace.

A jak jinak se vůbec díky anthroposofii můžeme dívat na události osudu! Nemoce, ztráty, konflikty, ponižování, nenávisť - to všechno je

i pro anthroposofa těžké a zraňující. Ale za všemi těmi událostmi může tušit prosvětlený svět prozřetelnosti, který chce takovými zásahy v podstatě léčit nedokonalosti, které si přinášíme z minulých životů. Za vším těžkým a bolestným v osudu prosvítá přítomnost Boží lásky, která nepřestává zápasit o každého jednotlivého člověka. Anthroposofické poznatky o osudu vybízejí ke stálému pozitivnímu přehodnocování událostí života.

K tomu ještě přispívá i něco jiného, na co anthroposofie klade velký důraz: pravidelný zpětný pohled na vlastní život, s vnitřním klidem nestranného pozorovatele. I u osudových událostí, s nimiž se z bezprostřední blízkosti těžko vyrovnáváme, nám po čase zpětný pohled umožňuje, abychom získali takový zorný úhel, z něhož nám vysvitne jejich zasazení do vyššího řádu. Prožívání a zpracovávání událostí vlastního života je pro každého anthroposofa snad nejvýznamnějším cvičením positivity. Přesto je i pro něho důležité, aby kromě takovýchto příležitostí, jimiž mu anthroposofie s jakousi samozřejmostí umožňuje přehodnocovat věci, které jsou obecně považovány za zlo, se ještě soustředěně zaměřil na rozvoj svého pozitivního vztahu k světu. Ani anthroposof si totiž před takovým vědomým cvičením asi neuvědomuje, kolik je v něm neprohlédnutých, zautomatizovaných kritických a antipatických postojů k nejrůznějším oblastem života.

To je také důvod, proč je dnes skoro nepostradatelné, aby se člověk ještě před vlastním cvičením positivity zabýval jiným cvičením, které mu umožní, aby v tomto směru sám sebe lépe poznal. Mám na mysli vůbec první cvičení, o němž se Steiner zmiňuje v knize „O poznávání vyšších světů“, cvičení, které nemá za cíl přímo pozitivitu, nýbrž odstranění překážek bránících rozvoji citu úcty. Ale tyto překážky brání právě tak pozitivnímu pohledu na svět. Steiner píše:

„Každá chvíle, kdy usedneme, abychom si povšimli ve svém vědomí, kolik odmítavých, odsuzujících, kritických úsudků o světě a o životě v nás vězí: - každá taková chvíle nás vede blíž k vyššímu poznání. A budeme stoupat rychle výš, když v takových chvílích naplníme své vědomí pouze myšlenkami, jež nás naplňují obdi-

vem, uznáním, úctou vůči světu a životu. Kdo má v těchto věcech zkušenost, ví, že v každé takové chvíli se v člověku probouzejí síly, které jinak zůstávají v dřímajícím stavu. Právě tím se člověku otvírají duchové oči.“

Steiner neuvádí, jak často by měl člověk dělat toto cvičení, ani jak dlouho by mělo trvat. To je ponecháno svobodné úvaze žáka. - Cvičení se rozpadá na dvě části. První část tvoří snaha o jakousi inventuru svých antipatických, kritických úsudků. Všechny takové úsudky samozřejmě neodhalíme v jednom cvičení. Ale je důležité s takovou inventurou aspoň začít. Jenom uvažme, co všechno nám může být protivné. Především lidé - určitý druh jejich zevnějšku, oblékání, jejich projevů, způsob mluvy, jejich názory. Také už to, zdali jsou ve svých projevech rychlí nebo pomalí. Může nás odpuzovat pohled na lidi popíjející v hospodě. Učitel se může přistihnout při tom, že jsou mu určití žáci nesympatičtí. Vedoucí pracovník při tom, že nesnáší některé své podřízené. Ti naopak mohou mít silnou averzi ke svým představeným. - Nesympatické nám mohou být umělecké výtvořiny určitého typu, jistý druh knih, architektury, hudby; také určitý druh zařízení bytu. Můžeme mít živelný odpor k některým druhům zvířat - myši, žáby, pavouci. Můžeme cítit povšechný odpor k technické civilizaci, k různým strojům a přístrojům. Může nám být nepříjemný jistý stupeň světla, tepla, ticha, hluku, čistoty nebo nečistoty, pořádku nebo nepořádku. Můžeme mít antipatii k určitým politickým nebo náboženským názorům. Můžeme také cítit antipatii k některým vlastním projevům, činům, sklonům, zvykům. Co všechno tady může člověk objevit! A to jsme ani neuvědomili řadu těch nejobyčejnějších každodenních antipatií!

Když se pokusíme o takovou letmou inventuru, začínáme teprve tušit, kolik v nás bují kritiky a antipatie, o nichž nevíme, které si neuvědomujeme. Působí v nás často také všeobecné antipatie našeho století - k určitým druhům politického uspořádání, k určitým hygienickým nedostatkům, k tomu, že někdo žije v ústraní a nestará se o okolní život, k té nebo oné módě, k tomu, že někdo věří v to nebo ono. Možná, že v nás působí i některé výrazně anthroposofické

antipatie - nechceme mít nic společného s Ahri-manem nebo Luciferem (ačkoli si právě tím bereme možnost sledovat jejich působnost v sobě i možnost proměňovat jejich síly v pozitivní).

První část našeho cvičení tedy pozůstává v aktivní snaze odhalit co nejvíc našich negativních pohledů a reakcí. Druhá část pak v tom, že si připomínáme, co nás naplňuje obdivem a úctou. Tato druhá část bude možná pro mnohého obtížnější než první, protože naše doba nás všechny podněcuje spíše ke kritice než k obdivu. Častěji si asi uvědomujeme, jak jsou potraviny falšovány chemickým a strojovým zpracováním, než co pro nás přesto ještě znamenají. Jinými slovy: častěji poukazujeme na to, co na nich lidé pokazili, než na to, co do nich vložil Bůh. Častěji si uvědomujeme, co se nám na fyzickém zjevu některého člověka nelíbí, než abychom i tady obdivovali zázrak lidského tělesného ustrojení. Častěji hubujeme na počítače, a málokdy si připomeneme neslýchanou inteligenci, jíž bylo třeba k jejich vytvoření. Ale právě toto prosté cvičení nám dává příležitost, abychom přece jenom vydolovali ze svého nitra i pozitivní přístupy, které jsou v něm zasuty a na které si jinak sotva vzpomeneme.

Tím jsme vlastně teprve připraveni na vlastní cvičení positivity, jak je Steiner popisuje v rámci šesti základních cvičení. Ale než dáme zaznít jeho popisu tohoto cvičení, bude dobře upozornit ještě na některé otázky terminologické. Slovo „pozitivita“ má význam, který se zdá poměrně jasný. Označuje takový přístup k životu, který si hledí jeho pozitivních stránek a věnuje méně pozornosti negativním. Upřesnili jsme význam toho slova v tom smyslu, že se nesnaží dělat z černého bílé, že nezastírá nic z toho, co je ošklivé nebo zlé, ale snaží se to vidět z hlediska tak obsáhlého, aby se to, co je ošklivé nebo zlé, mohlo objevit ještě v jiném světle. I tak má slovo „pozitivita“ poměrně úzký význam, který se docela nekryje s tou vnitřní aktivitou, o kterou jde v příslušném cvičení. Jak víte, naše moderní slova se málokdy kryjí s nadsmyslovými skutečnostmi; je tomu tak i v těch stručných názvech šesti základních cvičení. Snažili jsme se k tomu přihlížet už v minulých přednáškách. Tentokrát bude třeba, abychom

vzali v úvahu, že Steiner sám neužívá pro označení tohoto cvičení vždycky výrazu „pozitivita“. Užívá ho například v „Tajné vědě“. Tam k tomu doplňuje důležitý údaj, že jde o vlastnost, v níž se sdružují myšlení a cit, tedy hodnotící úsudek o věcech a pozitivní citová otevřenost.

V knize „O poznávání vyšších světů“ nemluví o pozitivitě, nýbrž o snášenlivosti neboli toleranci. To je označení, které se vztahuje méně na sféru úsudku o věcech, zato výrazněji na sféru citu, a dokonce i vůle, protože se týká styku s druhými lidmi. Steiner to poněkud modifikuje tím, že k tomu podotýká: potlačit všechnu zbytečnou kritiku, mít pro všechno pochopení.

V cyklu přednášek „Před branou theosofie“ užívá - poněkud překvapivě - výrazu „nezaujatost“. To je slovo, kterým se obvykle označuje pátá z našich šesti ctností. Znamená pak schopnost vyřadit své minulé úsudky a zkušenosti, máme-li se s někým nebo něčím setkat, umět vnímat druhého tak otevřeně, jako bychom se s ním setkávali poprvé. V cyklu „Před branou theosofie“ Steiner vysvětluje výraz „nezaujatost“ jinak: jako „vlastnost, která vidí ve všech věcech to dobré“. Nezuajatost se tedy stává pozitivitou. Jde zřejmě o to, nebýt „zaujat proti něčemu“, mít ten druh důvěry, který se obrací k pozitivním rysům a je ochoten chápat určité věci pozitivně, i kdyby se z těch nebo oněch důvodů jevíly nejprve negativně. Tady je zdůrazněn spíše citový moment positivity.

Nejtěžší je objevit naši pozitivitu v poslední kapitole „Theosofie“. Tam totiž Steiner kreslí spíše souvislý portrét člověka usilujícího o vyšší poznání, než aby od sebe odděloval jeho jednotlivé vlastnosti. Pozitivita tam není vůbec uvedena žádným jménem, musíme ji hledat více méně mezi řádky. Čteme tam, že člověk nemá oceňovat věci podle toho, zdali odpovídají jeho osobnímu svérázu; to by asi přibližně odpovídalo výrazu „tolerance“. Později se požaduje, aby člověk přiznával čemukoliv jeho hodnotu, jeho význam. To se už blíží pojmu positivity. Nejvíce se mu ale patrně blíží věta: „Jen ty okamžiky jsou okamžiky poznání, v nichž mlčí každý soud, každá kritika, vycházející z nás.“

Jak vidíme, Steiner se ve svých charakteristikách neváže na určitá slova, místo toho nazna-

čuje z různých hledisek základní směr potřebného úsilí. Ale ve „Všeobecných požadavcích pro okultní vývoj“, které jsou pro nás hlavním podkladem, mluví jednoznačně o „pozitivitě“:

„Ve čtvrtém měsíci nechť se člověk věnuje jako novému cvičení tzv. pozitivitě. Pozůstává v tom, že bude vyhledávat vůči všem zkušenostem, bytostem a věcem to, co je v nich dobrého, vynikajícího, krásného. Tuto vlastnost duše nejlépe charakterizuje perská legenda o Kristu Ježíši. Když jednou putoval se svými učedníky, viděli, jak na okraji cesty leží mrtvý pes, už značně ve stavu rozkladu. Všichni učenici se odvrátili od toho ošklivého pohledu, jenom Kristus Ježíš se zastavil, zadíval se zamyšleně na zvíře a řekl: Jaké překrásné zuby má to zvíře! Kde ostatní viděli jenom to, co bylo ošklivé, nesympatické, hledal to, co bylo krásné. Tak se musí esoterní žák snažit, aby hledal v jakémkoli jevu a v jakékoli bytosti to, co je v nich pozitivního. Brzo zpozoruje, že pod rouškou ošklivosti je nějakým způsobem skryto něco krásného, dokonce pod rouškou zločinnosti něco dobrého, pod rouškou šílenství božská duše. Toto cvičení souvisí částečně s tím, čemu se říká zdržování se kritiky. Nesmíme tu věc chápat tak, jako bychom měli černému říkat bílé a bílému černé. Je však rozdíl mezi posuzováním, jež vychází pouze z vlastní osoby a posuzuje podle této vlastní osoby, co je sympatické a co antipatické. Existuje také stanovisko, které se láskyplně přenáší do cizího jevu nebo cizí bytosti a všude se ptá: Jak přišlo toto jiné k tomu, aby bylo takové nebo si takto počínalo? Takové stanovisko dospěje samo od sebe k tomu, že se bude více snažit pomáhat něčemu nedokonalému, nežli je pouze kárat a kritizovat. Námítku, že životní poměry vyžadují od mnoha lidí, aby kárali a soudili, tady nelze vznést. Neboť v tom případě jsou tyto životní poměry prostě takové, že dotyčný člověk nemůže podstoupit správné okultní školení. Existují prostě mnohé životní poměry, které takové vydatné okultní školení neumožňují. V takovém případě by člověk neměl netrpělivě požadovat, aby přese všechno dělal pokroky, které je právě možné dělat jenom za jistých podmínek. - Kdo se bude po dobu jednoho měsíce vědomě zaměřovat na to, co je ve všech jeho zkušenostech pozitivní,

zpozoruje postupně, že se mu do nitra vkrádá pocit, jako kdyby se jeho kůže stávala ze všech stran propustnou a jeho duše se otevírala dokořán vůči nejrůznějším tajným a subtilním dějům v jeho okolí, které předtím úplně unikaly jeho pozornosti. Běží právě o to, bojovat proti nedostatku pozornosti, který se vyskytuje u každého člověka vůči takovým subtilním věcem. Jakmile člověk jednou zjistí, že se mu v duši uplatňuje tento vyličený pocit jako jakýsi druh blaženosti, nechť se pokusí zavést tento pocit v myšlenkách do srdce a odtud jej nechat proudit do očí, odtud ven do prostoru před člověkem a kolem něho. Zpozoruje, že tím získá intimní poměr k tomuto prostoru. Bude to, jako by vyrůstal sám nad sebe. Naučí se považovat kus svého okolí ještě za něco, co patří k němu samému. - K tomuto cvičení je třeba značného soustředění, a především uznání skutečnosti, že na onu naznačenou náladu působí všechno bouřlivé, vášnivé, plné afektů naprosto ničivě. - Cvičení z prvních měsíců člověk opakuje opět tak, jak to bylo naznačeno pro dřívější měsíce.“

Zase tedy nejde o jednorázové cvičení trvající několik minut, nýbrž o trpělivé celoměsíční vyhledávání pozitivních aspektů u všeho, s čím se člověk setkává. Vyústění cvičení do zvláštního okultního úkonu je tentokrát obtížnější než u předchozích cvičení. Onen pocit oblažující vnitřní prostupnosti vůči okolí se objevuje ve chvíli, kdy se člověku podaří stát se cele vnímavým pro pozitivní ráz některého jevu nebo některé bytosti, - ale je těžko zachytitelný. Obtíž při postřehnutí tohoto pocitu vyplývá patrně z toho, že se tento zážitek odehrává na vyšší úrovni než obdobné zážitky v minulých cvičeních. Karl König, člověk velkých okultních zkušeností, mluvil o tom, že při prvním cvičení (kontroly myšlenek) si člověk uvědomuje nezávislost své myšlenkové činnosti na fyzickém organismu. Při druhém cvičení (ovládání vůle) že člověk v závěru cítí své étherné tělo. Při třetím cvičení (vnitřní rovnováhy) že vysílá do svých končetin astrální síly. O čtvrtém cvičení říká, že onen pocit blažené otevřenosti pochází přímo ze substance našeho vědomí o vlastním já. -

Jinak je také možné sledovat, jak cestou od prvního ke čtvrtému cvičení se člověk vyproš-

tuje stále citelněji z vnitřních návyků, jež nám sugeruje současná doba. Při prvním cvičení se sice člověk učí myslet pozorněji, než bývá zvykem, ne však myslet jinak než ostatní. Podobně usiluje při druhém cvičení o lepší vládu nad vůlí, ale ne o nějaký jiný druh vůle, než jaký je společný všem lidem. Při třetím cvičení jde o vnitřní rovnováhu, která je sice dnes vzácná, ale kterou tuší a po níž vlastně touží velmi mnoho lidí. Cvičení pozitivivity už vede k něčemu, co je ostatním lidem vzdálené - k jinému vidění světa, k důkladnému přehodnocení vžitých hodnot. Tady člověk začíná prožívat svět odlišně od lidí kolem sebe. Nese v sobě vztah k světu, s nímž zůstává sám, o němž by se nemohl dohovorit s jinými. Bude-li to přesto zkoušet, bude-li je přesvědčovat, že to, co oni považují za špatné, je vlastně dobré, sklidí asi posměch a nepřátelství. Jeho posluchači nebudou mít předpoklady, aby mu porozuměli. Nezbývá mu, než aby své zážitky uzavřel do vlastního nitra. Musí s nimi zacházet jako s esoterní skutečností: esotérikon = to, co je střeženo uvnitř, co nemá pronikat ven. Od tohoto cvičení jde tedy světem jako esotérik. Chová v sobě něco, co ho odlišuje od druhých: hlubokou důvěru ve svět, důvěru, která je ve světě něčím neznámým. Je to podobný pocit důvěry, jakého jinak bývají schopny leda děti. Tato důvěra je zachycena v drobné průpovědi, jíž se někdy zahajují hodiny náboženství v Obci křesťanů nebo na waldorfských školách. Citový obsah této průpovědi se mu na základě cvičení pozitivivity stává nepředstíraným zážitkem:

*Podé mnou země, jež nese mne.
Nade mnou nebe, jež chrání mne.
Kolem mne vzduch, jenž mi život dává.
A ve všem Bůh, který rád mne má.*

* * *

Jan Dostal: Šest základních cvičení. Vydal Opherus v roce 2001 podle přednášek proslavených v roce 1998 v Antroposofické společnosti v Praze.